

Adresse Fossveien 24
0551 Oslo
Norge

Telefon (+47) 22 99 55 00

Post Postboks 6853
St. Olavs plass
N-0130

Faktura Postboks 386
Alnabru
0614 Oslo

Org.no. 977027233
Giro 8276 0100265

Siri Wohrm
Jeg planlegger for åpenhet

MFA
Kunstakademiet 2017

KHIODA
Kunsthøgskolen i Oslo,
Digitalt Arkiv

www.khioda.no
khioda@khio.no

Publikasjoner som arkiveres/publiseres i KHIODA reguleres av Lov om opphavsrett til åndsverk.

Opphavsmannen beholder opphavsretten til materialet i KHIODA, men gir brukerne tillatelse til å sitere fra verket, samt videreformidle det til andre, i henhold til åndsverkslovens regler. En forutsetning er at navn på utgiver og opphavsmann angis.

Kommersiell bruk av verket er ikke tillatt uten etter skriftlig avtale med opphavsmannen.

Jeg planlegger for åpenhet

Siri Wohrm
Avgangsessay 2 MA
Kunstakademiet i Oslo
2017

Verden er bare en gyngende i evig uro. Alt i den svaier uten opphør: Jorden, Kaukasusfjellene, pyramidene i Egypt; de svinger med i den store felles rytme, og de har sin egen. Selve bestandigheten er ikke annet enn en litt svakere bevegelse. Jeg kan ikke holde fast på mitt emne, det virrer og sjangler rundt som i en medfødt rus. Jeg tar for meg her og nå, slik det ter seg i det øyeblikk jeg er opptatt av det.

– Monty

Det er en fin og underlig opplevelse som ung kvinne i 2017 å finne gjenklang i de tankene en adelsmann gjorde seg på slutten av 1500-tallet. Det som angår den ene, angår også den andre, skrev essayets far Michel de Montaigne – eller Monty som han heretter vil bli omtalt som. Kallenavnet gjør at han i større grad føles som en nær venn jeg har samtaler med, slik han selv hadde samtaler med sine litterære forgjengere – selv om en vel så viktig grunn er at jeg ikke kan fransk og blir forlegen når jeg prøver meg på fransk uttale. Pain au chocolat er noe av det beste jeg vet, men mitt uttalekompleks byr på utfordringer når jeg skal bestille bakverket på kafé. Jeg har prøvd å be om croissant med sjokolade, men det hjelper ikke stort fordi jeg heller ikke kan uttale *croissant*. Stort sett ender jeg opp med å peke eller la være å spise pain au chocolat. Jeg finner alle emner like fruktbare, skriver Monty. For ham kan de mest hverdagslige hendelser bli gjenstand for refleksjon over livets store spørsmål.

Jeg har aldri vært i Frankrike, bortsett fra da jeg mellomlandet på Charles de Gaulle i Paris (uttal det den som vil). Mamma fortalte meg at hun elsker Sør-England selv om hun aldri har vært der. Det grønne, duvende og myke landskapet, der natur og steinbygninger glir i hverandre, har hun opplevd gjennom sin 42-tommer hjemme i stua. Hun tiltrekkes av bygningenes tilsynelatende bestandighet, hvordan de vitner om en annen tid. Høye fjell, spektakulær utsikt og brautende natur gir henne ikke så mye, omgivelsene i Sør-England har derimot en type harmoni hun finner lettere å absorbere. Aller helst tilbringer hun sommeren hjemme i hagen. Når hun en sjelden gang likevel reiser, planlegger hun grundig og har kofferten pakket ferdig flere dager før hun skal dra. Helt til en medstudent fortalte meg at en forskningsrapport konkluderte med at man blir mest lykkelig av å planlegge en reise, ikke selve reisen, tolket jeg mammas manglende reiselyst som tafatthet og latskap.

Planning a trip makes you more happy than the actual travel.

– Martin White

I motsatt ende av skalaen kan det å være alt for glad i å reise forstås som en manglende evne til å stanse opp, bestemme seg eller slå seg til ro. Kanskje betyr det at man foretrekker det flyktige framfor det faste. Monty innrømmer at hans reiselyst kan tolkes som et tegn på ubeslutsomhet og maktesløshet. Han lever som han reiser, uten et bestemt mål og åpen for verdens forlokkelser.

Jeg vet godt at denne reiselysten min bokstavelig talt vitner om rastløshet og ubeslutsomhet. Så er disse egenskapene også våre viktigste og mest fremtredende. Ja, jeg tilstår gjerne at jeg selv ikke i drømme eller i det jeg ønsker, kan finne et fast holdepunkt: det er bare forandringen og opplevelsen av det skiftende mangfoldet som tilfredsstillter meg, om det da er noe i det hele tatt som tilfredsstillter meg. Det som særlig gir næring til min reiselyst, er muligheten til å stoppe uten videre og lettvint gjøre vendereis når som helst.

– Monty

I Skansbukta ligger det en forlatt gipsgruve, en times båttur fra Longyearbyen på Svalbard. Jeg ønsket å gjenoppta gruvedriften fra tidlig 1900-tall, og i likhet med mamma planla jeg også denne reisen ned til hver minste detalj. Til feltarbeidet var det nødvendig å forberede alt det praktiske, eksempelvis hvordan jeg skulle gjennomføre bearbeidingen av en gipsstein i gruen innenfor gjeldende forskrifter for fredete kulturminner. Etter mye forskning kom jeg fram til en enkel metode, og utarbeidet en utstyrskasse som inneholder det nødvendige for å bearbeide gipsen på stedet. I ukene før reisen hadde jeg flere mareritt der jeg glemte utstyret på hostellet i Longyearbyen. Mens jeg ventet på våren, tenkte jeg ofte på at denne ene gipsteinen jeg skulle bearbeide lå der ute i isødet dekket av snø og liksom ventet på meg. Det var omtrent like spennende å tenke på som at et sted ute i verden lever et menneske som er den neste jeg vil bli kjent med. Jeg forberedte meg også mentalt på hostelloppholdet, særlig kjøkkenfasilitetene jeg skulle dele med de andre besøkende i en trivelig og uformell atmosfære. Fordi jeg aldri har reist alene eller bodd i kollektiv var det en utfordrende tanke å skulle sosialisere med fremmede på et hostellkjøkken. Fra studioet mitt bestemte jeg meg for at jeg, framfor å møte innpåslitne menn, skulle møte et trivelig italiensk par i slutten av 30-årene som hadde syklet helt fra Sicilia. På kjøkkenet skulle de lære meg å lage en nydelig tomatsaus etter en hemmelig oppskrift som hadde gått i arv i generasjoner på hans side. De skulle invitere meg til deres hjem på vestkysten av Sicilia, et steinkast fra de hvite gipsklippene i Capo Bianco. Hvilket sammentreff.

I denne planleggingsfasen stilte hovedveilederen min spørsmålstegn ved om det å reise til gipsgruven ville ødelegge noe av magien. Har du ikke allerede vært der etter all den planleggingen? Kan du ikke like gjerne dramatisere at du er der eller at du er en gipsstein? Jeg kan ikke dramatisere at jeg er en gipsstein. Jeg kom fram til at jeg planlegger for åpenhet, der pendelen svinger mellom målrettethet og planløs digresjon. Selv om jeg definerer og har en utarbeidet plan for hva som skal gjøres, har jeg ikke et egentlig ønske om at det jeg planlegger skal skje. I møtet med situasjoner og steder kan det uforutsette oppstå og dra prosjektet i nye retninger. Uten denne åpenheten er det fullt mulig å dra til Tahiti uten å se stedet.

What is the difference between seeing something and not seeing it? More specifically, what is the difference between seeing Tahiti and not seeing it, between going to Tahiti and not going? The answer to that, an answer that is actually an answer to an entirely different question, is that it is possible to go to Tahiti without seeing it.

– Geoff Dyer

Geoff Dyer stiftet jeg bekjentskap med i en kombinert bokhandel/kafé. I denne perioden planla jeg et feltarbeid i White Sands National Monument i USA, et 710 kvadratkilometer stort felt med hvite sanddyner av gipskrystaller. Verdens største gipsørken. Mens jeg ventet på min doble cappuccino lyste boken hans i hvitt foran meg med tittelen *White Sands - Experiences from the Outside World*. Boken viste seg å bestå av flere korte tekster, alle en form for reiseessay hvor han stadig lar seg lede av alskens innfall og tankeprang. Jeg hadde store forventninger til å lese essayet om hans opplevelser i White Sands, en tekst på 14 sider. Det viste seg å ikke være noen detaljert beskrivelse av oppholdet i ørkenen slik jeg hadde forventet meg, kun den første knappe siden var viet til selve opplevelsen av å besøke White Sands. Resten av teksten handlet om at fortelleren og kona hans plukker opp en haiker langs veien når de kjører vekk derfra.

The sand is made of gypsum – whatever that is – and is bright as newfallen snow.

– Geoff Dyer

Det blir ofte sagt at den lineære og sammenhengende lesningen er blitt svekket i vår digitale verden, men Monty insisterte allerede i sin tid på en flyktig, søkende og distré lesemåte. Han hoppet planløst fra den ene boken til den andre og hentet det han trengte der han fant det, uten å bry seg stort om hvilke verk han lånte fra for å fylle sin egen bok. Kunsthøgskolen i Oslo har et fantastisk bibliotek der jeg tilbringer mye tid. Stort sett går jeg dit uten en klar agenda eller en spesifikk tittel jeg er på utkikk etter. Jeg reiser på

opdagelsesferd mellom reolene og lar blikket og fingrene gli over bokryggene, trekker ut bøker som virker forlokkende basert på informasjonen ryggen gir meg. Noen ganger kan det være et helt kunstnerskap som er av interesse, andre ganger er det et enkelt bilde eller en eneste setning som appellerer til meg og er nok til at jeg låner hele boken. Førrige høst var jeg på Kurt Johannessens performative foredrag, *Om pust*, på Kunstnerforbundet. Etter foredraget ble det arrangert en samtale mellom Kurt og filosofen Øyvind Kvalsnes. Kurt siterte en setning av Immanuel Kant som Kvalsnes vektla mer enn det så ut til at Kurt var komfortabel med. Jeg husker ikke sitatet, men jeg husker at Kurt presiserte at han hadde ingen interesse av å sette seg inn i Kants filosofi. Han likte sitatet fordi han kunne relatere til det. Det kan jeg relatere til. I følge filosofen Lars Svendsen begynner all ekte filosofi med erfaring. Han mener at problemet med mye akademisk filosofi er at vi ofte fortaper oss i abstraksjoner og mister blikket for de erfaringene som i utgangspunktet fikk oss til å filosofere.

Noen vil kanskje spørre seg om en filosof vet noen ting som helst om det å arbeide. Omtrent en gang i måneden vurderer Svendsen å slutte å arbeide som filosof, han setter spørsmålstegn ved om arbeidet han gjør egentlig er meningsfullt. Å lese noen bøker, ligge på sofaen og tenke, skrive noen sider og uttale noe angivelig dypt kan da umulig være mye til arbeid? Er det å være kunstner et ordentlig arbeid? Det minner kanskje mer om en permanent ferie. I *The Concise Oxford Dictionary* er arbeid definert som energiutfoldelse, etterstrebelser for å nå et mål. Mitt mål er ikke å nå et endelig mål. Er det fordi jeg ikke jobber mot noe bestemt, men forfølger digresjoner som oppstår underveis i prosessen at jeg stadig mislykkes i å anse det jeg gjør som arbeid? I likhet med Svendsen veksler jeg mellom ytterpunktene av total håpløshet og en dyp og tilfredstillende følelse av mening over det jeg gjør.

Jeg får et forklaringsproblem når folk spør meg hva jeg arbeider med. Når jeg ikke engang kan redegjøre det for meg selv, kan en samtale på et hostellkjøkken på Svalbard hvor jeg prøver å forklare hvordan jeg skal bearbeide gips (gypsum) i gruven, raskt utvikle seg til en samtale om et sjeldent kitchmaleri av en sigøynerkvinne (gypsy) med blottede bryster som henger hjemme hos Kjell, nærmere bestemt på rommet der hundene hans oppholder seg.

For en stund siden var jeg på middag hos en venninne fra barneskolen for å feire hennes 30-årsdag. Jeg møtte flere jeg ikke hadde sett på lenge, blant annet Therese. Mens vi småpratet og hjalp til med å kutte hvitløk, fikk jeg vite at hun jobber som Business Controller for en større norsk bedrift. En Controller er visstnok en økonom med fokus på virksomhetsstyring ved hjelp av økonomiske mål. Controllerens

arbeidsoppgaver er hovedsakelig å analysere, følge opp resultat, overvåke lønnsomheten og virksomhetens indre effektivitet.

Hva jobber du med nå da? spør Therese. Det er nettopp i situasjoner som dette at jeg virkelig kunne trenge en konsis og overbevisende kunstnerisk erklæring. Jeg er student jeg, svarer jeg. Jeg er på mitt siste år av en master ved Kunstakademiet i Oslo. Det blir stille et langt sekund, før hun svarer at hun synes det er gøy at jeg fortsatt er student. Hva slags jobb får du når du er ferdig? lurer hun på. Da er planen å jobbe som kunstner. Det er ikke akkurat sånn at det står en stilling og venter på meg når jeg er ferdig, at jeg nødvendigvis blir ansatt noe sted. Men jeg kan for eksempel søke om å bli tildelt arbeidsstipend. Åja, du er en sånn en, sier Kjell der han sitter på hostellkjøkkenet på Svalbard. Så det er sånne som deg skattepenga mine går til? Det sier du, som får penga dine fra NAV! skyter kona hans inn. Det blir spennende å se hva du blir når du blir voksen, sier Therese. Jeg er voksen, svarer jeg. Kjell sier vel mer eller mindre rett ut hva Therese tenker. Eller som antikkens Hesiod formulerte det i sin diktsamling *Arbeid og Dager*:

Gudene og menneskene misliker den som lever uten å arbeide, som i sitt temperament ligner de korthalede dronene som i sin lediggang fortærer fruktene av bienes strev.

Når jeg tenker på det i ettertid tror jeg at jeg ville sagt noe sånn som at jeg arbeider med nedprioritering av verket som endelig konklusjon.

Mamma har en ordentlig jobb og er voksen. Hun har de siste 22 årene arbeidet som vernepleier på et arbeidssenter for voksne psykisk utviklingshemmede. Arbeidssenteret hadde allerede da mamma begynte å jobbe der et samarbeid med den lokale stearinlysfabrikken der arbeiderne ved arbeidssenteret pakket lysene for fabrikken – åtte lys i hver sin gjennomsiktede cellofanpose. Fordi mamma var alenemor, tilbrakte jeg mye tid på jobben hennes i skoleferiene. Jeg kan tydelig huske rommet der det ble pakket lys. I hylle på hylle lå lysene lagret, klare for å bli pakket og videre distribuert for salg. Hvite, røde, lilla og to nyanser av grønt. Mamma lagde et stativ der en sylinder fra en avkuttet halvliters colaflaske var festet til et skråstilt trestativ, polstret med gaffatape ved inngangen der lysene skulle inn i posen. Den transparente cellofanposen ble tredd på sylindren med strekkoden ut, før lysene ble pakket: først fire lys med buttenden ned og veken opp, deretter de fire siste med buttenden opp.

For ti år siden ble fabrikkene lagt ned. For enkelte av brukerne var pakkingen av lys det eneste arbeidet de mestret, et arbeid de hadde investert mye tid og krefter på å beherske. Arbeidssenteret valgte å fortsette virksomheten og mamma dro til fabrikkene og hentet restene av poser og lys. I dag arbeider brukerne som før, fortsatt uvitende om at det ikke lenger finnes noe samarbeid med fabrikkene. Mamma er nøye med at lysene blir pakket pent og riktig, samme farge blir pakket i samme pose. Fordi det er begrenset med poser og lys, resirkuleres de i det lengste. Posene blir kastet når lysene glir tregt ned i posen, når de er så preget av stearinen at de blir matte og ikke lenger er transparente. Lysene kastes stort sett når de får seg en knekk. Til slutt brettes posen rundt på toppen og pakken blir lagt i en eske klare for levering.

Jeg har sett folk pakke knekte lys. Der går grensen for meg.

– Mamma

Da hun nylig fortalte meg at de fortsatt pakker lys, var min umiddelbare respons at det virket som et totalt meningsløst arbeid, på grensen til krenkende. For en Business Controller må dette fremstå som et sant mareritt, en situasjon uten mål og fremdrift. Mamma prøvde så godt hun kunne å tydeliggjøre det meningsbærende i virksomheten for meg, og forklarte den skjulte verdien som ligger utenfor målbarheten og det økonomiske kretsløpet slik vi er vant til å tenke det. De pakker fortsatt lys for å bryte repetitiv og selvstimulerende atferd, som for eksempel å sitte foran vaskemaskinen og lytte til trommelen som går rundt og rundt eller å kjenne på elastikken i en gummistrikk hele dagen. Hvis denne type foretrukket selvstimulering ikke blir brutt av andre aktiviteter er de til hinder for annen type aktivitet. For noen av brukerne gir det en stor mestringfølelse å kjenne at det er noe de behersker. For andre er belønningen, det å få et glass saft eller tre smarties etter et visst antall pakkete poser verdt strevet. Eller rett og slett det å bli ferdig for dagen med den kjedelige jobben det er å pakke lys det tjuende året på rad.

Var de årene mamma tilbrakte hjemme med meg fritid, mens de årene hun har jobbet som vernepleier i kommunen er ordentlig arbeid?

For meg har det å selv ha vært en mamma gjennom hele kunstutdannelsen på mange måter vært utfordrende, men også berikende og essensielt for min praksis. Jeg har kjent på ambivalensen mellom den tilstedeværelsen min skapende virksomhet krever av meg og den som forventes av meg som forelder. Det kan være fryktelig frustrerende å være dypt inne i arbeidet, for så å oppdage at klokken allerede er fire og at jeg brått må omstille meg og hente datteren min på skolen. Noen ganger er det så og si umulig å legge fra meg det jeg har satt i gang. Noe av det verste jeg vet er å ikke være ordentlig tilstede når jeg er

sammen med henne; det virker som at for henne eksisterer det ikke noe annet enn her og nå. Jeg beundrer hennes åpne sinn og evnen hun har til se tingene som friske og nye. Det er en stor ressurs og et privilegium å ha tilgang og nærhet til en sjuårings perspektiv på verden. Barn er de klokeste filosofene, ingen andre stiller så gode og tankevekkende spørsmål jeg ikke kan gi noe godt svar på.

Mamma? Er 40 mange?

Mamma? Hvem fødte det første mennesket?

Mamma? Hvor mange mygg går det inn i en hval?

– Henny

Når datteren min kommer inn på kjøkkenet mens jeg lager middag og spør meg hva jeg skal gjøre med gipsen på Svalbard, er jeg nødt til å forklare det på en måte hun forstår. En vitenskapelig utlegning om Mohs skala og den kjemiske prosessen gips gjennomgår ved bearbeiding gir ingen mening for henne. Jeg klarer ikke å dramatisere at jeg er en gipsstein, men datteren min kan. Jeg gir henne følgende instruksjoner hun følger med stor innlevelse mens tomatsausen putrer i kjelen:

Legg deg ned på gulvet og lat som at du er en hvit stein. Du er ikke en hard stein, egentlig er du ganske myk. Hvis jeg skraper på deg med fingeren min blir det liggende igjen litt hvitt pulver under neglen min.

Hun krøller seg sammen til fosterstilling og strammer musklene alt hun kan.

Oi, nå ble du litt for hard tror jeg. Prøv å løsne opp litt.

Hun løsner opp og blir litt slappere i kroppen.

Fint, nå er du en gipsstein.

Jeg dulter forsiktig borti henne med foten min.

Når jeg kommer borti deg sånn blir du knust og blir til det bli hvite pulveret jeg snakket om, nesten som mel.

Hun rister på kroppen og brer seg utover gulvet som en sjøstjerne.

Nå varmer jeg deg opp slik at du blir like varm som rundstykkene vi stekte til lunsj tidligere i dag.

Og når du blir så varm blir du veldig tørst, akkurat som da vi var på Sicilia forrige sommer.

Hun nikker og jeg gir henne et glass vann.

Nå som du har drukket vann blir du flytende.

Hun tolker flytende som at hun flyter, og løper ut på badet for å hente fotskammelen sin. Hun legger seg på den og tar noen skikkelige svømmetak, 20 centimeter over kjøkkengulvet.

Når du har vært flytende en liten stund, blir du plutselig den samme myke steinen du var til å begynne med.

Hun fortsetter med svømmetakene før hun brått samler armer og bein tilbake til fosterstillingen.

Nå er du en gipsstein.

Gips lar seg resirkulere, og slik kunne vi fortsette i det uendelige.